

METİN TENKİDİ KAVRAMI

- 1- Metin ve tenkid kelimelerinin zihinlerde çağrıştırdıkları
- 2- Metn: Fiil olarak *metune* “Sert, kuvvetli oldu.” anlamına gelmektedir. Çoğulu *mutûn* ve *mitân* şeklinde gelen *metn*’e gelince, diğer manaları yanında, toprağı sert ve yüksek yer, sırt, bir şeyin gözüken kısmı, yolun ortası (metnu’t-tarîk), kitabın metin kısmı (metnu’l-kitâb) anlamlarına gelmektedir. Tîbî (743/1342) buna biraz daha açıklık getirir ve şöyle der: “*Metn* hayvanın omurgasının çevirdiği (üst) kısım anlamına gelir. Yerin yüksek yeri de ona benzetilmiştir. *Metune*’ş-şey’ demek, ‘Bir şey dayanıklı oldu’ demektir. Nitekim *hablun metîn* (kuvvetli ip) de bundan alınmıştır. Herhangi bir şeyin metni demek, onunla ayakta durduğu şey demektir, insanın sırtıyla ayakta durup kuvvet sahibi oluşu gibi.” Senedin ardından gelen söze *metn* denmesi ise “Ravinin senedle onu desteklemesi ve söyleyenine kadar ulaştırmasındandır.”
- 3- *Metn*’in terim anlamı: Hadis ilmi açısından metnin çeşitli, fakat birbirine yakın tarifleri yapılmıştır. Örneğin İbn Cemâa (733/1333) metni, “Senedin nihayetinde vardığı kelimeler.” diye tanımlarken, onunla muasır olan Tîbî de “Manaların kendileriyle meydana geldiği hadisin lafızları.” şeklinde tarif etmektedir. Günümüz hadis araştırmacılarının da metne yeni tarifler getirdiklerini görmekteyiz. Örneğin Mevlânâ Muhammed Takî Emînî, “Metn hadisin aslıdır. Sened ise ona ulaşan yoldur.” der. Sâlim el-Behnesâvî ise metni, “Ravilerden rivayet edilen ve Hz. Peygamber’e nispet edilen ifadelerdir.” diye tanımlar. Bu tanımları ve sadece Hz. Peygamber’i göz önünde bulundurmak suretiyle metne şöyle bir tarif getirebiliriz: “Metin, hadisin Hz. Peygamber’in söz, fiil ve takrirlerinin aktarıldığı kısmıdır.”
- 4- Nakd: *Nakd*, *tenkâd*, *tenekud*, *intikâd* kelimeleri (diğer manaları yanında) dirhemleri birbirinden ayırmak, bozuk olanlarını sağlamlarından seçip çıkarmak anlamına gelmektedir.
- 5- *Nakd*’in terim anlamı: *Nakd*’in ıstılahi manasına dair selefin kitaplarında bir tespitimiz olmadı. Ancak, çağdaş hadisçilerden Muhammed Mustafâ el-A’zamî kelimenin hadisçiler arasındaki kullanımını da göz önünde bulundurarak *nakd*’e şöyle bir tarif getirmiştir: “Sahih hadisleri zayıflardan ayırmak, raviler hakkında sikadır veya zayıftır diye hüküm vermek.” A’zamî yanında *nakd*’e ıstılahi tarif getirmeye çalışan başka müellifler de bulunmaktadır. Örneğin Salâhuddîn el-İdlibî *nakd*’i, “Haberlerin kendilerinden nakledildiği kimselere nispeti sahih olabileceği gibi sahih olmayabilir de. Yani kişi onu aslı olmadığı hâlde, hatayla, unutarak veya vehimle rivayet etmiş olabilir. İşte böyle bir haberin nispetinin sahih olup olmadığını tespit etmeye *nakd* denir.” diye tarif etmektedir. Kâsım Umerî de *nakd*’i, “Sahih hadislerin zayıflardan ayıklanmasını ve özel anlamlar yüklenmiş muayyen lafızlarla ravilerin durumunun tespitini inceleyen bir ilimdir.” diye tavsif eder. Tariflerdeki ortak noktayı göz önünde bulundurmak suretiyle *nakd*’i, “hadisin sıhhatini tespit etme ameliyesi” olarak tarif edebiliriz. Bu tarif içine hem sened hem de metin girmektedir.

- 6- Metin tenkidinin tanımı: Hadisler açısından bakıldığında, nakd, dâhilî ve haricî olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. *Haricî nakd* [*haricî (dış) tenkit*] hadislerin sened açısından; *dâhilî nakd* [*dâhilî (iç) tenkit*] ise metin zaviyesinden tahlile tabi tutulmasıdır. Ehl-i hadis, sened ve metinlere dair müstakil ilimler ve prensipler oluşturmakla beraber, hadisi rivayet edenleri (senedi) tahlil etmek için “haricî nakd”, metni tahlil etmek için de “dâhilî nakd” şeklinde özel ıstılahlar kullanmamışlardır. Zamanımızda hadis sahasında yapılan çalışmalarda bu ıstılahların yer alması ise hadisçilerle benzer metotları kullanan muasır tarihçilerin terimlerinin hadis ilmine de uyarlanması bir neticesidir.
- 7- Metin tenkidinin edisyon kritikten (*édition critique*) farkı.